

професійної діяльності являється педагогічне майстерство вчителя, педагогіка добра, любові.

Ключеві слова: людина, педагог, педагогічне свідомість, освіта, філософія освіти, педагогічне майстерство, педагогіка добра, краса педагогічного впливу.

Hryhoriy Vassianovych
PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL IDEAS OF ACADEMICIAN IVAN ZYAZYUNA

The article analyzes the philosophical and pedagogical achievements of Academician Ivan Zyazyun. The study of his scientific works allows to state the following keynotes of the scholar: the necessity of the perception and the formation of the humanistic qualities of a personality, realized by the means of philosophical, psychological, educational and cultural features; education can be productively developed on the principles of philosophy and humanism; models of education can be of a pluralistic nature; the philosophy of the pedagogical outlook of a teacher is inherently humanistic; pedagogical activity of a teacher should take into consideration the close relationship between conscious and unconscious; pedagogical mastery of a teacher, the pedagogy of goodness and love is regarded as the imperative of a professional activity of a teacher.

Key words: pedagogue, pedagogical conscience, education, philosophy of education, art of teaching, pedagogy of goodness, the beauty of pedagogical act.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015

УДК 37:005.366.5(І.А. Зязюн)

*Лаврінченко О.А.,
Київ, Україна*

**ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ
ІВАНА ЗЯЗЮНА (1938–2014 РР.)**

Напевно не існує більшого людського щастя, коли усвідомлюєш причетність, родинну близькість, духовний зв'язок із видатною людиною, великим філософом, глибоким ученим і педагогом – Іваном Андрійовичем Зязюном. Так склалася доля, що останні роки й навіть дні довелося провести разом із ним (*автор статті є рідним племінником І.А.Зязюна*), вслухаючись у мудрість настанов, роздумів, філософських міркувань. Іван Андрійович неодноразово повторював про те, що сили, насаги, творіння йому завжди надавали батьківська земля, хатина, двір,

старі верби, спів пташок, цілюща вода із криниці. Тут, у невеличкому селі Пашківка, що за 19 кілометрів від старовинного Ніжина, проживали його батьки – Андрій Володимирович і Варвара Микитівна й після їхнього відходу у вічність вдячний син, аби зберегти батьківщину – розбудовує, впорядковує батьківську садибу та спільно зі своїм близьким другом, ректором Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького А.І. Кузьмінським, у пам'ять та на подяку своїм батькам, садить молодий сад – близько 80 плодкових дерев та 100 кущів різноманітних ягід.

Іван Андрійович неодноразово стверджував, що лише родинне виховання, любов до батька й матері, рідних та близьких, до свого роду й того місця, де народився, спонукає до творіння добрих справ, добротворчості, сподвижництва добра. Кожна людина, а особливо ті, хто присвятив себе служінню освіти, учіння й виховання мають проїнятися добром, бо саме добро – унікальний код української нації.

В педагогічній науці в останні десятиліття з'явилася досить велика кількість дефініцій у сполученні з визначенням “Педагогіка” – “Педагогіка дії”, “Педагогіка культури”, “Педагогіка особистості”, “Педагогіка співробітництва”, “Педагогіка толерантності” тощо [1, с. 250–251]. Однак “Педагогіка добра” – поняття, що акумулює в собі глибинні основи не лише вчительської професії, а й людського буття – залишається не обґрунтованим і не введеним до наукового обігу. Лише І.А. Зязюн, обстоюючи категорію Добра у своїй творчості відзначав: “Мій народе, моя Україно! Жодне із творінь людських на ваших теренах не посміє життям своїм Вас зрадити чи Вас проігнорувати, бо народжені вони для єдиного: Вас віншувати. Як батька-матір, як рід свій великий, як рідну Землю, як сою єдину Батьківщину!

Не вина тих, хто не вмiють це робити або не хочуть, то їх велика біда і особиста трагедія – не навчені, не виховані, не облагороджені великою метою Добра і Любові, Істини і Краси.

Ці життєдайні начала і кінцеві результати людського життя перебувають у руках Учителя. ...І лише Ви, Вчителю, залишаєтесь вічно сповiдуваною і вічно живою Цінністю, непiдвладною Часу і меркантильним дріб'язковостям миттєвості” [4, с. 307].

І.А. Зязюн у сутність поняття “Педагогіка добра” вкладав величний та неосажний образ Учителя – майстра педагогічної і виховної справи. “Одна з основних соціокультурних функцій педагога – підтримка становлення людини як суб'єкта своєї життєдіяльності. Навчаючи дитину керувати собою, розуміти рішення, виконувати задумане, учитель формує у неї досвід бути особистістю, створює середовище з високими моральними цінностями, орієнтація на благо іншого за золотим правилом

етики (стався до іншого так, як би ти хотів, щоб інший ставився до тебе) набуває для дитини особистісного смислу. Тут реалізується важливіший психологічний закон, згідно з яким ментальність може народжуватися лише іншою ментальністю”, – відзначав видатний учений [5].

Для Івана Андрійовича повсякчас у наукових доробках поставав парадокс: ведучи мову за вирішальне значення вчителя для будь-якого педагогічного успіху, ми не володіємо донині концептуальними дослідженнями, щодо сутності й механізмів впливу педагога як особистості на особистість учня. Можна лише передбачати, що особистість учителя відповідальна за ціннісно-смисловий компонент змісту освіти, за той моральний контекст, в якому відбувається засвоєння цього змісту. При цьому варто зазначити, що в педагогічних дослідженнях останніх років не звертається увага на індивідуальні рішення педагогів, на пошук ними своїх підходів, неординарних моделей учіння і виховання. Описування педагогічної реальності здійснюється переважно в поняттях освітніх програм, змісту, стандартів, технологій, критеріїв якості, тобто чітко окреслюється тенденція – замінити професіоналізм педагога деякими стандартними схемами, щоб цю роботу міг виконати кожний, незалежно від того, в якій сфері і наскільки він сам освічений. Вчений наголошував: “Намагання побудувати педагогічний процес на деяких “сциентистських”, “об’єктивістських моделях” (стандартах, програмах), минаючи суб’єктивний світ педагога, вже довели свою безуспішність. Педагог в дійсності може об’єктивувати лише те, що в ньому закладено суб’єктивно. Педагогічний процес є розгортання того, що у згорнутому вигляді існує у свідомості, у досвіді самого педагога. Відхід від досліджень педагога, його особистісної ролі в функціонуванні педагогічної реальності, означає, по суті, ігнорування цілісності педагогічного дослідження. Яку б серйозну й глибоку теорію ми не створювали (наприклад, теорію змісту й методів учіння чи теорію особистісно-розвивальної освіти), ми водночас повинні моделювати й представлення про педагога, здатного цю теорію реалізувати.

Академік І. Зязюн переконував: “Нині ми є свідками появи пласта знань, результатів досліджень, які подаються як педагогічні, але в буквальному сенсі не адресовані вчителю. У численних докторських дисертаціях йдеться про “простори саморозвитку особистості”, про виховання як “неоднорідний нелінійний процес якісних перетворень”, “про проектування середовищ розвитку особистості” та інше. Відбувається невиправдана зміна самого предмету педагогічного дослідження. Такими стають “механізм соціалізації”, “сили саморозвитку”, “системи” і “технології”. Автори іноді так захоплюються, що забувають про важливу деталь: “педагогічні системи” і їх “рушійні

сили” – продукт дії професійно підготовленого педагога, який володіє професійним мисленням. Відхід від дослідження реальних проблем педагогічної дії, її орієнтовної основи, внутрішніх індикаторів її результативності, робить педагогічне дослідження мало ефективним. ***Немає педагогіки без педагога...*** [4].

Природа педагогічної дії така, що нею неможливо оволодіти в процесі традиційно сприйманого процесу підготовки педагогів. Педагогічна компетентність, як екзистенціальна властивість, є продуктом саморозвитку майбутнього педагога в професійному середовищі, супроводжуваного майстрами. Серед ознак педагогічної компетентності найважливіша – прийняття педагогічної дії як сфери самореалізації, як сфери, в якій майбутній спеціаліст усвідомлює свої можливості, переконаний у своїх силах і є сам собі цікавим. І. Зязюн, ведучи мову про феномен педагогічної дії, звертався до творчості педагогів-новаторів ХХ століття. Виступаючи у Центрах педагогічної майстерності, що почали діяти з 2008 року при Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (директором якого був І. Зязюн більше ніж 20 років), філософ зауважував: “Відомий ленінградський учитель Є.Ільїн з цього приводу говорив: “Я б ніколи не пішов у школу, якщо б мені був цікавий лише внутрішній світ письменника. Я ще й сам собі цікавий”. Школі якраз і потрібен вчитель, який “сам собі цікавий”, тобто представляє собою самодостатню індивідуальність і не відчуває себе ущербним [3].

Обстоюючи сутність “Педагогіки добра”, як невід’ємного категоріального утворення, визначаючи основоположні педагогічні чинники добротворчості, І.А.Зязюн звертався до природних рис, здібностей, нахилів пересічного індивідуума, наділеного здібностями й задатками творити добро. В його особистому архіві залишився рукопис, присвячений другові, сподвижнику, палкому прихильнику педагогічної майстерності, поетові й філософу, професору О.Г. Романовському в якому йдеться: “Миттєвість природного перебування Людини на загадковій і чарівній планеті Земля набуває необхідності й значущості лише в трьох критеріальних вимірах її з’явлення й життєвості: наповнення сучасним смислом опанованих нею історичних культурних надбань людства, народів малої й великої Батьківщини, передусім, як складової Всесвіту; особистісне уособлення гуманістичних духовних цінностей і їх примноження; саморозвитку впродовж життя успадкованого від роду осередку природних здатностей і їх самореалізації в особистісному творчому натхненні.

Щоб бути Людиною згідно з цими критеріями, необхідно пройти радісно й успішно дві школи розвитку: в сенситивному періоді – від народження до шести років – Школу родини й дошкілля та Школу

початкову з найінтенсивнішим наповненням поваги й любові до Дитини, неухильного виявлення віри і довіри до її ексклюзивних природних схильностей, не зважаючи на природні нерівності дитячих можливостей й уподобань. Кожна дитина в цей період свого входження в соціальні відносини повинна відчувати емоційно-почуттєві переживання прекрасного й піднесеного, відкласти їх у файлах підсвідомості і постійно розвивати впродовж усіх життєвих миттєвостей. Друга школа – загальноосвітня й вищий навчальний заклад. Це школа саморозвитку особистості. Ця школа тримається на трьох підвалинах – інтелекті, афекті і волі. У ній самоосвіта й самовиховання є критерієм життєвого успіху й людяності особистості. Тут обираються, формуються й розвиваються професійний вибір і професійний досвід, що підтримують і живлять суспільно-життєву самодостатність особистості. Тут набирають найвищого розвитку естетичні почуття, які водночас є потребою й мотивом діяльності й дії особистості. Поза афектом (емоціями й почуттями) немає людського життя й людської діяльності та дії, не відбувається людський поступ і радість життя, не розвиваються ціннісні відношення, як критерій творчого осяяння й акмеологічного успіху, найвищих досягнень людської підсвідомості та інтуїції.

Я мовлю про своє власне бачення мого власного життєвого поступу” [2].

Далі І.А. Зязюн із неперевершеним, лише йому притаманним талантом філософа й мудреця зумів довести сутнісні ознаки “Педагогіки добра”, олюдненої та опочуттєвленої педагогіки, в якій чільне місце відводиться не лише суб’єктам учіння й виховання – вчителів та учням, а й найвеличшому земному творінню – Людині: “Чим більше б я (як і кожна людина) зустрів талановитих педагогів добро-творців, тим досконалішим і гуманнішим був би мій (як і кожної людини за таких параметрів) досвід взаємодії із людським середовищем і особливо з моїми учнями й колегами-професіоналами (якщо обрав педагогічну професію). Але я завжди відчував і переживав помічений мною парадокс Ісуса Христа: “Чим більше добротворення людям, тим більше гвіздків у моє тіло й мою душу”. І прийшов до висновку: “Якщо ти професіонал у системі Людина-Людина, якщо ти Вчитель, завжди тримай наготові тіло й душу для відчайдушної фізичної й духовної болю від людей, які не відчували велику силу благородства від своїх батьків, передусім, від свого родоводу, завше від своїх вчителів, від своїх колег-одноліток, які частогусто нав’язувалися стати друзями, а потім зраджували, здавалося, на дріб’язках, виявляючи зневагу, заздрощі, зло”. Переживати болю означає знайти в собі сили й здатності виконати свій Учительський обов’язок:

прилучити до власної душі скривджених своєю обмеженістю учнів і дати їм шанс стати Людьми” [2].

Спадщина І. Зязюна, талановитого сподвижника й фундатора педагогічної майстерності, є багатогранною й потребує детального вивчення та осмислення, творчого використання в сучасних реаліях реформування освітньої галузі. Науковий доробок ученого є безцінним надбанням для багатьох поколінь учених, теоретиків і практиків педагогічної науки не лише України, а й цілого світу.

Список літератури: 1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко Семен. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с. 2. Зязюн І.А. Дивосвіт людськості й людяності Олександра Романовського / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.А. Зязюна. 3. Зязюн І.А. Діяльнісна структура професії вчителя у вимірі педагогічної майстерності / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.А. Зязюна. 4. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. / Іван Андрійович Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с. 5. Зязюн І.А. Учитель на перетині тисячоліть / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.Зязюна.

Bibiliography (transliterated): 1. Honcharenko S. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk / Honcharenko Semen. – Kyyiv : Lybid', 1997. – 376 s. 2. Zyazyun I.A. Dyvosvit lyuds'kosti y lyudyanosti Oleksandra Romanovs'koho / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.A. Zyazyuna. 3. Zyazyun I.A. Diyal'nisna struktura profesiyi vchytelya u vymiri pedahohichnoyi maysternosti / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.A. Zyazyuna. 4. Zyazyun I.A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi: Nauk.-metod.posib. / Ivan Andriyovych Zyazyun. – K. : MAUP, 2000. – 312 s. 5. Zyazyun I.A. Uchytel' na peretyni tysyacholit' / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.Zyazyuna.

Лавриненко А. А.

ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА (1938-2014 РР.)

У статті розглянуто філософські і науково-педагогічні підходи до позначення феномена педагогіки добра в спадщині видатного українського вченого, філософа і гуманіста Івана Андрійовича Зязюна (1938-2014 рр.). Розкрито сутність педагогіки добра як категорії педагогіки та обґрунтовано необхідність її введення в педагогічний тезаурус.

Ключові слова: добро, творчість, В. Зязюн, педагогіка добра.

Лавриненко А.А.

ИДЕИ ПЕДАГОГИКИ ДОБРА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИВАНА ЗЯЗЮНА (1938–2014 ГГ.)

В статье рассмотрены философские и научно-педагогические подходы к обозначению феномена педагогики добра в наследии выдающегося украинского ученого, философа и гуманиста Ивана Андреевича Зязюна (1938–2014 гг.). Раскрыта сущность педагогики добра как категории педагогики и обоснована необходимость ее введения в педагогический тезаурус.

Ключевые слова: добро, творчество, И. Зязюн, педагогика добра.

Lawrinenko A.A.

THE IDEA OF GOOD PEDAGOGY IN THE ARTISTIC HER- ITAGE OF IVAN ZYAZYUN (1938-2014 GG.)

The philosophical and pedagogical approaches to the designation of the phenomenon of pedagogy of kindness in the legacy of the outstanding Ukrainian scientist, philosopher and humanist Ivan Andreevich Zyazyun (1938–2014). The essence of good pedagogy as a category of pedagogy and the necessity of its introduction in pedagogical thesaurus.

Keywords: goodness, creativity, I. Zyazyun, pedagogy of kindness.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК: 378.124+371.13+53+51

*Марченко В.С.,
Одеса, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ І.А.ЗЯЗЮНА ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ

Об'єктивні процеси та соціальна ситуація в Україні, які останнім часом пов'язані з демократизацією суспільства, поставили перед педагогічною наукою комплекс проблем. На особливу увагу заслуговує проблема модернізації вищої педагогічної освіти, забезпечення науково обгрунтованих змін у стратегіях і структурі освітньої галузі в цілому, пошук нового змісту, методів, форм навчання і технологій реалізації цих змін при підготовці майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін до розвитку математичного мислення.

Саме ці обставини додатково стимулюють усвідомлення необхідності змін у професійній підготовці майбутніх учителів. У працях відомих учених (В.І.Бондар, А.М. Бойко, В.Г. Бутенко, І.А. Зязюн, В.М. Гриньова, О.Г. Мороз, О.М.Пехота, О.Я. Савченко, З.Н. Курлянд, М.Д.